

Grundläggande mänskliga värderingar och attityder till statlig omfördelning i ett länderjämförande perspektiv

Joakim Kulín

Att staten skall minska ojämlikhet och fattigdom genom att omfördela inkomster mellan medborgarna är en framträdande men också kontroversiell fråga, inte bara inom politiken utan även bland medborgarna. Människor kan ha väldigt olika uppfattning om huruvida skatterna skall höjas eller sänkas, och om man ska satsa eller skära ner på socialpolitiska program såsom pensioner, sjukpenning eller arbetslöshetsersättning. Det finns även betydande skillnader mellan olika länder i stödet för statlig omfördelning samt partier som går till val på en omfattande omfördelningspolitik. Orsakerna till att människor har olika åsikter till välfärdsstatens omfördelningspolitik kan dock inte reduceras till om man tjänar eller förlorar på den, eftersom djupare moraliska hänsynstagen även spelar in oavsett den egna situationen. Människor har inte bara olika åsikter kring konkreta politiska frågor, utan skiljer sig även åt i mer grundläggande värderingar. Samtidigt saknas det studier som förenar den sociologiska nationsjämförande forskningen om stödet för välfärdsstaten och dess omfördelande institutioner med den i huvudsak psykologiska forskningen om värderingar. Detta kapitel ämnar överbrygga denna klyfta genom att undersöka hur människors värderingar påverkar deras stöd för statlig omfördelning.

En central politisk fråga, inte minst i svensk politik, har varit den om och i vilken utsträckning staten skall bekämpa ojämlikhet och fattigdom i samhället genom att omfördela och på så vis minska skillnaderna i inkomster mellan

medborgarna. Därför är det i varje demokratiskt samhälle av stor betydelse vad människor tycker om omfördelningspolitiken och varför de tycker som de gör. Eftersom omfördelning bygger på att vissa ”ger” mer medan andra ”får” mer så är det inte så konstigt att enskilda individer och grupper har olika åsikter om omfördelningspolitiken. Men det är inte så enkelt att alla som kan tänkas gynnas av omfördelning är lika positivt inställda den, liksom att alla som skulle kunna tänkas missgynnas (t ex betala högre skatt) inte nödvändigtvis är negativt inställda. En viktig fråga är därmed varför människor, utöver sitt enskilda egenintresse, stödjer statlig omfördelning.

Enligt litteraturen på området så är en av förklaringarna att stödet för välfärdsstaten och dess omfördelande institutioner beror på mer grundläggande värderingar bland befolkningen.¹ Människor skiljer sig inte bara i att de har olika åsikter om sådant som omfördelningspolitik utan även när det gäller mer grundläggande värderingar. Och dessa värderingar kan, oberoende av den egna situationen, tänkas påverka hur man ser på exempelvis omfördelningspolitik. Framförallt så kan man tänka sig att de som uppvisar ett högre stöd gör så delvis på grund av att de är mer jämlika och solidariska i sina värderingar, oavsett om de tjänar på omfördelningspolitiken eller ej. I samma linje har det i forskningen ofta, antingen uttryckligen eller underförstått, hävdats att länder-skillnader i stöd bland annat beror på värderingsskillnader mellan länder, och att medborgarna i de länder där stödet är förhållandevis högt i allmänhet också är mer jämlikhetsorienterade och solidariska i sina grundläggande värderingar, jämfört med medborgarna i andra länder.² Värderingsforskningen å andra sidan visar dock att värderingarna skiljer sig väldigt lite mellan länder, utan snarare skiljer sig mellan individer och grupper inom olika samhällen.³ Detta presenterar ett dilemma för dem som vill förklara länder-skillnader i offentligt stöd för välfärdsstat och omfördelning med nationella värderingsskillnader.

Inom den enkätbaserade attitydforskningen kring välfärdsstat och omfördelning är det vanligt att studera vad som kallas ”politiska”, ”sociala” eller ”kulturella” värderingar, men som i själva verket ligger mycket nära de attityder man vill förklara. Exempel på detta är placering av sig själv på en höger/vänster-skala⁴ eller åsikter kring centrala välfärdspolitiska områden såsom sjukvård, utbildning och socialförsäkringar, eller till och med inkomstskillnader och

---

1 Feldman 1988; Inglehart 1990; Feldman & Zaller 1992; Roller 1995; Feldman & Steenbergen 2001

2 Graubard 1986; Lipsset 1996; för snarlika resonemang, se även van Oorschot & Komter 1998; van Oorschot 2002; 2007; Mehrtens 2004

3 Schwartz & Bardi 2001

4 van Oorschot 2002

omfördelning.⁵ Man riskerar helt enkelt att studera hur någonting påverkar sig självt. Samtidigt har forskningen i mycket liten utsträckning studerat relationen mellan *grundläggande mänskliga värderingar* och attityder till välfärdsstat och omfördelning. Särskilt frånvarande är studier som tar utgångspunkt i en etablerad teori om värderingar, samt jämför olika länder med avseende på värderingarnas påverkan på attityder.⁶ Detta kapitel ämnar fylla denna lucka genom att studera hur en särskilt relevant grupp av grundläggande mänskliga värderingar – självöverskridande värderingar, det vill säga vikten av att behandla alla människor lika (jämlighet) och att hjälpa andra människor (solidaritet) – påverkar åsikter till statlig omfördelning i olika länder, samt försöka förklara eventuella skillnader i värderingarnas påverkan mellan olika länder.

Inom den tidigare forskningen har man ofta antagit att det offentliga stödet för omfördelning och välfärdsstat främst beror på individers och gruppers egenintresse.⁷ Tidigare studier har också kunnat visa att exempelvis okvalificerade arbetare och kvinnor uppvisar ett högre stöd,⁸ vilket på grund av deras förhållandevis låga inkomster skulle kunna tolkas som ett uttryck för deras egenintresse då de har allt att vinna på omfördelning. Emellertid så har tidigare studier även visat att stödet för omfördelning och välfärdsstat är brett,⁹ och därmed sträcker sig över olika samhällsgrupper, vilket talar för att djupare och mer grundläggande moraliska hänsynstaganden ligger bakom en stor del av befolkningens stöd. Inom attitydforskningen är man också numera överens om att människors åsikter inte enbart beror på deras egenintresse, utan även på moraliska hänsyn såsom normer och värderingar, samt föreställningar om rättvisa och ömsesidighet.¹⁰ Studier som undersöker den eventuella påverkan av grundläggande värderingar på omfördelningsattityder utifrån en etablerad värderingsteori lyser dock med sin frånvaro.

Jämsides med framväxten av den företrädesvis sociologiska och statsvetenskapliga forskningen om attityder till välfärdsstaten och statlig omfördelning, har en omfattande psykologisk och socialpsykologisk litteratur vuxit fram där man studerar grundläggande mänskliga värderingar bland olika individer, grupper och samhällen. Dessa två forskningsinriktningar har i stor utsträckning levt skilda liv. Medan den mer allmänt hållna attitydforskningen har visat att en människa kan ha lika många attityder som det finns objekt i världen,¹¹ så

5 Arts & Gelissen 2001

6 Feldman 2003

7 Iversen & Soskice, 2001; Cusack et al. 2006

8 Svallfors 1997; Bean & Papadakis 1998; Andress & Heien 2001;

Blekesaune & Quadagno 2003; Linos & West 2003

9 För ett svenskt exempel, se Svallfors 2011.

10 Svallfors 1996; 2007; Rothstein 1998; Mau 2003

11 Fishbein & Ajzen 1975

har värderingsforskningen visat att värderingarna utgörs av en universell men begränsad uppsättning av abstrakta och motivationsgrundande mål,¹² vars unika sammansättning återfinns i de flesta mänskliga samhällen och kulturer.¹³ Inom värderingsforskningen är alltså distinktionen mellan värderingar och attityder central. Inte bara för att den skiljer på äpplen och päron, utan även för att den möjliggör att studera hur de påverkar varandra på ett meningsfullt sätt. Anledningen till att samma uppsättning värderingar har identifierats oavsett vilken mänsklig kultur man studerat beror främst på att de härstammar från tre grundläggande mänskliga behov: biologiska behov, behov/villkor för socialt samspel, samt behov kopplade till grupperns överlevnad och välfärd.¹⁴ Värderingarna har även, till skillnad från förhållandevis föränderliga åsikter och attityder till faktiska ting, visat sig utgöra stabila och grundläggande karaktärsdrag i individers personlighet.¹⁵

Den mest uttömmande och dessutom mest etablerade teorin om ”grundläggande mänskliga värderingar”, *The Theory Of Basic Human Values*,¹⁶ har identifierat tio olika värderingstyper i ett cirkulärt kontinuum. Dessa tio värderingar kan sammanfattas i två vinkelräta dimensioner med fyra övergripande värderingstyper i dess ändar (se Figur 1). Den ena dimensionen avser värderingstyperna öppenhet för förändring kontra *bevarande* och här fångas spänningsförhållandet mellan å ena sidan betydelsen av individuellt *självbestämmande* samt att leva ett stimulerande liv (*stimulans*), och å andra sidan vikten av *konformitet*, *trygghet* samt att följa *traditioner*. Den andra dimensionen avser *självbefrämjande* kontra *självöverskridande* värderingar och återspeglar spänningsförhållandet mellan att å ena sidan ha individuell *makt* samt att erkänna *prestationer*, och å andra sidan att behandla alla människor jämlikt (*universalism*) samt att hjälpa andra människor (*välvillighet*).

---

12 Rokeach 1973; Schwartz 1992

13 Schwartz 1994; Schwartz & Sagiv 1995

14 Schwartz 1992:4

15 Hitlin 2003

16 Se Schwartz 1992; 1994

Figur 1. Cirkel med de tio grundläggande mänskliga värderingarna samt de fyra övergripande värderingstyperna

Den länderjämförande forskningen om värderingar har framförallt visat att den vikt människor lägger vid olika värderingar inte skiljer sig nämnvärt mellan olika samhällen, utan snarare mellan olika individer och grupper inom enskilda samhällen.¹⁷ Den betydelse som människor fäster vid olika värderingar är alltså mycket lika när man jämför länder. Dessa resultat presenterar således en paradox för forskningen om omfördelningsattityder, åtminstone i den utsträckning man vill förklara länderskillnader i stöd (åtminstone delvis) med värderingsskillnader mellan länder. Lite hårdraget kan man säga att man försöker förklara skillnader, eller variation, med en konstant.

Även om värderingsforskningen har rätt – d.v.s. att värderingarna är mycket lika mellan länder och att värderingsskillnader därmed inte kan vara det mest avgörande för länderskillnader i relationen mellan värderingar och attityder – så behöver inte det innebära att värderingarna saknar betydelse för människors attityder till omfördelning. Det vore rent av orimligt om de grundläggande värderingarna inte skulle ha någon betydelse – en person som är mer jämlik och solidarisk i sina grundläggande värderingar borde också, allt annat lika, vara mer positivt inställd till statlig omfördelning och minskning av inkomstskillnader och fattigdom.

¹⁷ Schwartz & Bardi 2001

Men det betyder inte heller nödvändigtvis att de grundläggande värderingarnas betydelse för omfördelningsattityder är desamma i alla länder, även om de i sig är mycket lika. Vad är det som säger att värderingarnas påverkan på åsikter och attityder inte kan skilja sig mellan länder även om värderingarna är relativt lika? Snarare pekar spänningen mellan dessa två forskningsfält på en möjlig fel-specifikation med avseende på när, hur och varför värderingar påverkar omfördelningsattityder, vilket understryker vikten av att utforska andra förklaringar.

Inom den tidigare forskningen som fokuserar på relationen mellan värderingar och attityder i bred bemärkelse har en alternativ förklaring presenterats som betonar situationens och/eller objektets betydelse. Enligt denna förklaring är det inte främst den relativa betydelsen av olika värderingar som bestämmer deras påverkan på attityder, utan snarare egenskaper hos attitydobjektet i sig. Idén är att olika attitydobjekt, såsom statlig omfördelning, i olika utsträckning främjar eller motverkar realiserandet av olika värderingar.¹⁸ Så om ett objekt bidrar till att skapa jämlikhet, kommer också de som omfamnar jämlikhet som en värdering att vara mer positivt inställda till objektet. Utifrån detta perspektiv betyder det att om människor upplever att de omfördelade institutionerna producerar jämlika förhållanden i samhället, och hjälper människor ur fattigdom, så realiserar deras självöverskridande värderingar i högre grad än om institutionerna inte upplevs på detta sätt.

Det vore därför inte konstigt om vissa värderingar har en starkare påverkan på omfördelningsattityder i vissa länder. Relationen mellan självöverskridande värderingar och omfördelningsattityder borde framförallt vara starkare i länder där de omfördelade institutionerna är mer framgångsrika i att skapa jämlikhet och hjälpa människor ur fattigdom. Denna förklaring öppnar alltså upp för möjligheten att värderingarnas påverkan på attityder till omfördelning kan skilja sig kraftigt när man jämför olika länder, samtidigt som värderingarnas relativa betydelse i termer av genomsnittsnivåer kan vara mycket lika. Det gäller förstas endast om stora skillnader finns i hur de omfördelade institutionerna lyckas med att minska ojämlikhet och fattigdom. Detta är emellertid också fallet, då även rika västländer länder skiljer sig avsevärt åt i hur generösa de omfördelade institutionerna är, och därmed också hur effektivt de minskar ojämlikhet och fattigdom.¹⁹ I vissa länder, som exempelvis i Sverige, är majoriteten av medborgarna täckta av socialförsäkringarna med jämförelsevis höga ersättningsnivåer vid exempelvis sjukdom eller ålderdom/

---

18 Sagiv & Schwartz 1995

19 Korpi & Palme 1998; 1999; Scruggs 2006

pension. De omfördelande institutionerna i dessa länder är alltså bättre på att minska ojämlikhet och att hjälpa behövande människor. I andra länder däremot, som i Storbritannien och USA, är generositeten i de omfördelande institutionerna betydligt lägre, d.v.s. de är mindre framgångsrika i att minska ojämlikhet och fattigdom. Vi borde alltså kunna förvänta oss en starkare påverkan av självöverskridande värderingar på omfördelningsattityder i länder där de omfördelande institutionerna är generösa, och en svagare påverkan i länder där generositeten är lägre.

Data och metod

I analysen kommer jag att undersöka hur självöverskridande värderingar (universalism och välvillighet) påverkar attityder till omfördelning i ett antal europeiska länder, för att sedan studera detta samband i relation till graden av generositet i de omfördelande institutionerna. De länder som studeras är (förkortningar inom parentes): Sverige (SE), Belgien (BE), Norge (NO), Schweiz (CH), Danmark (DK), Nederländerna (NL), Frankrike (FR), Finland (FI), Österrike (AT), Irland (IE), Storbritannien (UK) och Tyskland (DE). Länderna har valts ut baserat på datatillgänglighet med avseende på värderingar och attityder samt data för generositeten i de omfördelande institutionerna.

Data om individers värderingar samt attityder till omfördelning har hämtats från *European Social Survey* (ESS) från året 2006. För att mäta attityder till omfördelning har en enkätfråga använts där man frågar respondenterna i vilken utsträckning de håller med om påståendet att "Staten bör vidta åtgärder för att minska inkomstskillnader". Svartalternativen sträcker sig över en femgradig skala där 5=Instämmer starkt, 4=Instämmer, 3=Varken instämmer eller tar avstånd, 2=Tar avstånd, 1=Tar starkt avstånd. Värderingarna mäts med fem frågor där man först beskriver en person och sedan frågar respondenterna i vilken utsträckning denne person liknar respondenten. Till exempel, för att mäta universalism används följande fråga: "Han/hon tycker det är viktigt att alla människor behandlas lika, han/hon vill att alla skall ha samma möjligheter i livet". Svartalternativen sträcker sig över en sexgradig skala där 6=Väldigt lik mig, ned till 1=Inte alls lik mig.²⁰

Data beträffande generositeten i de omfördelande institutionerna har hämtats från *Comparative Welfare Entitlements Dataset*.²¹ Måttet baseras på en rad

20 För att minimera mätfel samt att säkerställa jämförbarheten mellan länder i mätinstrumentet för värderingar samt de effekter detta mått baseras på har gruppvisa strukturella ekvationsmodeller (MGSEM) använts. För ett annat mer ingående tillämpningsexempel, se till exempel Davidov et al. 2008.

21 Scruggs 2004

kriterier såsom ersättningsnivåer, täckning (andel av befolkningen som har tillgång till ersättningar) och varaktighet (hur länge man har rätt till ersättning), inom centrala omfördelningspolitiska program såsom pensioner, sjukförsäkringar och arbetslöshetsersättning. Högre värden i detta mått är associerade med högre grad av generositet, och de länder som har en förhållandevis låg grad av generositet hamnar någonstans runt 20 och de med relativt hög grad runt 40. Måttet som används här utgör ett genomsnitt baserat på hur nivåerna legat under åren 1971-2002. För att studera relationen mellan generositeten och värderingarnas effekter i olika länder på ett relativt lättillgängligt sätt används punktdiagram.

Värderingar i olika länder

Med utgångspunkt i tidigare forskning om människors åsikter till välfärdsstat och omfördelning drar man lätt slutsatsen – vilket många också har gjort – att jämlikhetsorienterade och solidariska (självöverskridande) värderingar är mer utbredda i samhällen där stödet för omfördelning är högt. Utifrån detta perspektiv återstår dock hur man förklarar skillnader i värderingar; varför skulle medborgarna i vissa länder vara mer jämlika eller solidariska i sina grundläggande värderingar än i andra länder? Då värderingsforskningen har visat att den prioritet människor ger olika värderingar snarare uppvisar slående likheter mellan länder, så är det heller inte ett rimligt antagande att länder-skillnader i omfördelningsattityder har sin grund i övergripande nationella värderingsskillnader. Vi skall dock börja analyserna i detta kapitel genom att studera just grundläggande värderingar i olika länder.

I analysen av relationen mellan värderingar och attityder till omfördelning kommer endast de självöverskridande värderingarnas påverkan att studeras, då dessa kan tänkas vara särskilt betydelsefulla för omfördelningsattityder. Däremot kommer vi i detta första steg – där vi undersöker värderingarna i sig och deras relativa betydelse i olika länder – att fokusera på alla tio värderingstyper. Detta dels för att få en övergripande bild av den relativa vikt människor fäster vid olika värderingar, och dels för att kunna fastställa de självöverskridande värderingarnas betydelse i olika länder. Men då ”teorin om grundläggande mänskliga värderingar” har identifierat så många som tio värderingstyper så begränsas detta steg i analysen, för att inte bli oöverskådligt, till två länder: Sverige och Storbritannien. Valet av dessa två länder styrs av det faktum att de utgör två extremer i termer av hur människor röstat i dessa länder, samt hur välfärdsarrangemangen som en konsekvens ser ut. Sverige är traditionellt ett socialdemokratiskt land och ett av de europeiska länder där stödet för

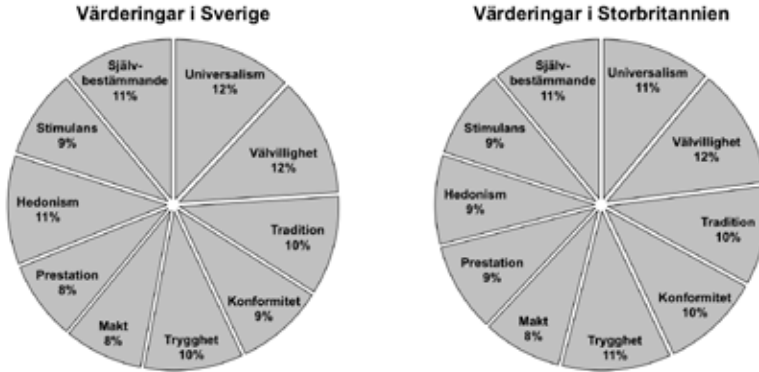

omfattande omfördelningspolitiska arrangemang historiskt varit stort. Storbritannien, å andra sidan, är förmodligen ett av de mest ekonomiskt liberala länderna i Europa, där befolkningen också uppvisat ett relativt lågt stöd för en omfattande omfördelningspolitik. Som en konsekvens skiljer sig dessa länder i ett för denna studie centralt avseende; generositeten i de omfördelande institutionerna är förhållandevis hög i Sverige, medan generositeten i Storbritannien är relativt låg.²² Om det finns länderskillnader i hur medborgarnas värderingar påverkar deras attityder till omfördelning, borde de framförallt finnas mellan dessa två länder.

I de två cirkeldiagrammen nedan (Figur 2) återfinns den relativa vikt i procent som medborgarna i dessa länder fäster vid olika värderingar, och där tårtbitarnas storlek också motsvarar denna procent. De två cirkeldiagrammen visar slående likheter med avseende på de olika värderingarnas relativa betydelse. Med tanke på att storleken på alla tårtbitarna är ungefär densamma så kan man konstatera att alla värderingar spelar ungefär lika stor roll med endast några (0-4) procents skillnad. Särskilt intressant här är den nästintill identiska vikt människor fäster vid de jämlikhetsorienterade och solidariska värderingarna *universalism* och *välvillighet* i Sverige och Storbritannien (*universalism*: 12 respektive 11 procent; samt *välvillighet*: 12 procent i båda länderna). Detta betyder att människor i Storbritannien tycker det är ungefär lika viktigt med jämlikhet och att hjälpa andra människor som i Sverige. I jämförelse med andra värderingar så kan man även konstatera att *universalism* och *välvillighet*, det vill säga självöverskridande värderingar, också är bland de viktigaste i båda länderna.

---

22 Korpi & Palme 1998; 1999; Scruggs 2006

Figur 2. Värderingarnas relativa betydelse i Sverige och Storbritannien

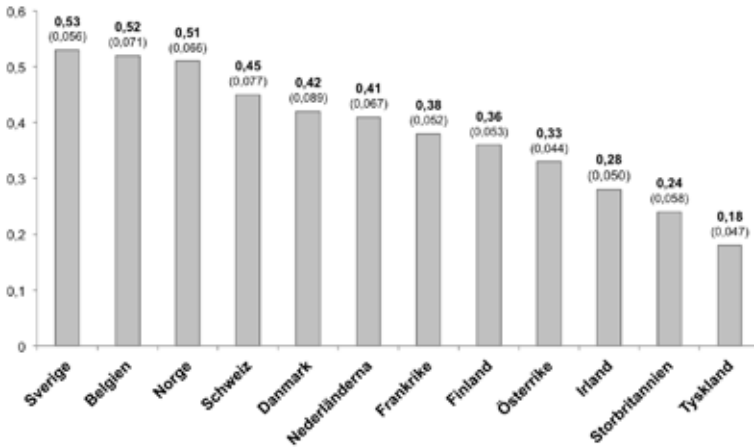
Det är alltså mycket osannolikt, för att inte säga omöjligt, att förklara länderskillnader i människors attityder till omfördelning med underliggande länderskillnader i grundläggande mänskliga värderingar. Men om vi tar hänsyn till de studier som visar att värderingarnas påverkan på attityder i allmänhet är känsliga för andra saker än värderingarna i sig, så kan vi däremot inte utesluta att värderingarnas påverkan på omfördelningsattityderna skiljer sig i dessa två länder. Vi kan bara säga att de skillnader som eventuellt finns mellan länderna i hur värderingar påverkar attityder till omfördelning med största sannolikhet inte beror på generella skillnader mellan dessa länder i grundläggande mänskliga värderingar. Vi måste därför söka andra förklaringar till dessa länderskillnader, om de finns.

Relationen mellan värderingar och attityder till omfördelning i olika länder

Den betydelse människor fäster vid olika värderingar är alltså väldigt lik, för att inte säga nästintill identisk, även när vi jämför två så olika länder som Sverige och Storbritannien. Vi ska nu undersöka relationen mellan självöverskridande värderingar och attityder till omfördelning i en rad europeiska länder, med fokus på att identifiera potentiella länderskillnader i detta avseende. Om värderingarna har stor betydelse i vissa länder och mindre i andra, behöver vi förklara detta med någonting annat än värderingsskillnader mellan länder.

I stapeldiagrammet nedan (Figur 3) finns skattningar av värderingarnas effekt på omfördelningsattityder i tolv europeiska länder, där högre effekt betyder starkare påverkan. Det kan inledningsvis vara värdefullt att påminna

om att variablerna för värderingarna har sex skalsteg (1-6), och variabeln för omfördelningsattityder fem skalsteg (1-5), där högre variabelvärden är förknippade med värderingarnas större vikt samt starkare stöd för omfördelning. Länderna är ordnade efter styrkan i effekterna i fallande ordning, d.v.s. med de länder där värderingarnas påverkan på attityder är starkast till vänster och svagast till höger. Effekterna är statistiskt signifikanta ($p < 0,01$) i samtliga länder (standardfel inom parentes).

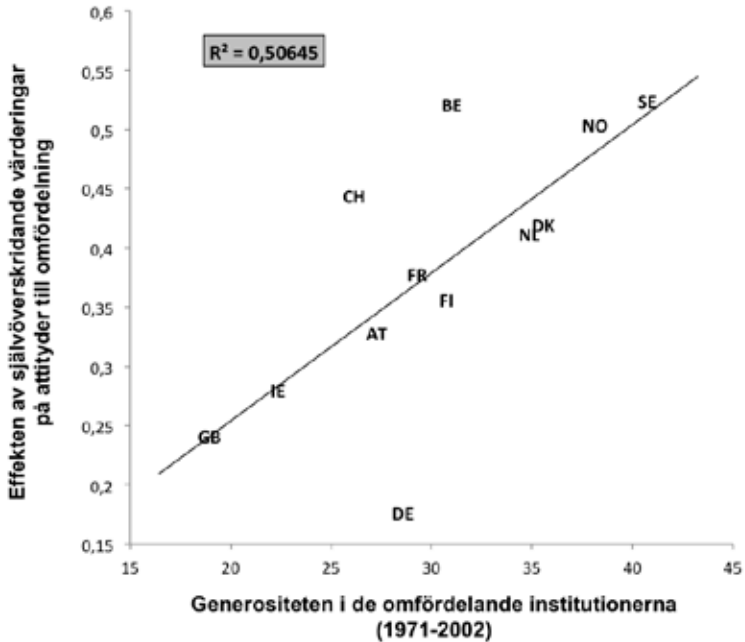
Figur 3. Stapeldiagram med värderingarnas effekt (B-värden) på attityder till omfördelning (standardfel inom parentes) i tolv europeiska länder

Resultaten visar (i) att värderingarna har betydelse för attityder till omfördelning i alla länder, samtidigt som (ii) det finns avsevärda skillnader mellan länder. I länder som Sverige, Belgien och Norge är värderingarnas påverkan särskilt stor. När värderingarna ökar med ett skalsteg (på en skala från 1-6), så ökar stödet för omfördelning med över 0,5 skalsteg (på en skala från 1-5) i dessa länder. I Tyskland och Storbritannien där effekten är svagast (inte ens hälften så stark), ökar stödet för omfördelning endast med 0,18 respektive 0,24 skalsteg när värderingarna ökar med 1. Övriga länder hamnar mittemellan. Detta betyder alltså att de självöverskridande värderingarnas påverkan på attityder till omfördelning är mer än dubbelt så stor i Sverige jämfört Storbritannien, och tre gånger så stor jämfört med Tyskland. Det finns alltså betydande skillnader mellan länder med avseende på relationen mellan självöverskridande värderingar och attityder till omfördelning. Vi skall nu gå vidare och undersöka om storlekarna

i effekterna av självöverskridande värderingar på omfördelningsattityder kan kopplas till graden av generositet i de omfördelande institutionerna.

De omfördelande institutionernas betydelse

I Figur 4 har de tolv europeiska länderna plottats i ett punktdiagram där den lodräta axeln anger effekten av självöverskridande värderingar på attityder till omfördelning i varje land, och där den vågräta axeln anger graden av generositet i de omfördelande institutionerna. Punktdiagrammet (Figur 4) visar på en tydlig koppling mellan effekterna av självöverskridande värderingar på attityder till omfördelning och graden av generositet i de omfördelande institutionerna. I länder där generositeten är förhållandevis hög är också värderingarnas effekt överlag starkare. Den förklarade variationen (R^2) är över 50 procentenheter, vilket betyder att över hälften av skillnaden mellan länder, med avseende på de självöverskridande värderingarnas påverkan på attityder till omfördelning, kan förklaras med graden av generositet i de omfördelande institutionerna. Det är minst sagt slående hur många länder som ligger på eller väldigt nära den räta linje som sammanfattar sambandet; nio av de tolv länderna bildar ett mer eller mindre perfekt samband. I Sverige (SE), som återfinns i det övre högra hörnet i diagrammet, är både graden av generositet och effekterna av värderingar på omfördelningsattityder starkare än i alla andra länder. I Storbritannien (UK), som återfinns längst ner på linjen i det nedre vänstra hörnet, är graden av generositet lägst av alla länder, medan effekterna av värderingar också är bland de svagaste. Det enda land som uppvisar en svagare effekt i detta avseende är Tyskland (DE), och detta trots en mer genomsnittlig grad av generositet i de omfördelande institutionerna. Förutom Tyskland kan ytterligare två avvikande fall som inte faller in i mönstret (s.k. outliers) identifieras. Både Schweiz (CH) och Belgien (BE) har jämförelsevis starka effekter av självöverskridande värderingar på attityder till omfördelning, trots lägre (genomsnittliga) nivåer av generositet. Belgien uppvisar en särskilt stark effekt, inte märkbart svagare än den i Sverige.

Figur 4. Punktdiagram med effekterna av självöverskridande värderingar på attityder till omfördelning (y-axeln) och graden av generositet i de omfördelande institutionerna (x-axeln) i tolv europeiska länder

Då $\frac{3}{4}$ av länderna hamnar mer eller mindre på en rät linje i diagrammet, och över 50 % av variationen i effekterna mellan länder kan förklaras med graden av generositet trots tre avvikande fall, så blir den övergripande tolkningen av diagrammet att de stora länderskillnaderna i de självöverskridande värderingarnas påverkan på attityder till omfördelning i stor utsträckning kan härledas till graden av generositet i de omfördelande institutionerna. *Ju mer generösa de omfördelande institutionerna är, desto starkare är kopplingen mellan självöverskridande värderingar och attityder till omfördelning.* Detta ger stöd för antagandet att människor upplever mer generösa omfördelande institutioner som effektivare i att realisera självöverskridande värderingar, vilket resulterar i att de som tycker att jämlikhet och solidaritet (eller universalism och välvilighet) är viktigt också är mer positiva till omfördelning. Det vill säga, i de länder där de omfördelande institutionerna är mer generösa finner vi också en starkare förankring av omfördelningsattityder i mer grundläggande värderingar.

I länder där generositeten är låg däremot spelar värderingarna mindre roll för hur man ställer sig till omfördelning.

Diskussion

I det här kapitlet har relationen mellan grundläggande mänskliga värderingar och attityder till omfördelning studerats. Syftet med kapitlet var att studera om och hur denna relation varierar mellan länder, men också att utmana existerande förklaringar till varför denna relation skulle vara starkare i vissa länder än i andra. Argumentet att stödet för omfördelning är högre i vissa länder på grund av grundläggande värderingsskillnader ifrågasattes, baserat på resultaten från psykologiska och socialpsykologiska studier som visat att värderingarna inte skiljer sig nämnvärt mellan olika länder. Istället testades en alternativ förklaring som betonar attitydobjektets egenskaper snarare än värderingarnas relativa betydelse. Resultaten visar att även om värderingarna kan vara mer eller mindre identiska i olika länder, så kan effekten av värderingarna skilja sig kraftigt. Här visade det sig att graden av generositet i de omfördelande institutionerna är tydligt kopplade till värderingar-attityd-relationen. I länder med högre grad av generositet i systemen är attityderna till omfördelning mer tydligt drivna av självöverskridande värderingar. Detta betyder att personer som tycker det är viktigt att behandla alla människor lika och att hjälpa andra människor inte nödvändigtvis stödjer omfördelning. För att detta skall vara fallet så behöver de omfördelande institutionerna vara effektiva i att göra det de är avsedda att göra; att minska ojämlikhet och fattigdom.

Dessa resultat visar inte bara att värderingarnas betydelse för omfördelningsattityder skiljer sig åt mellan olika europeiska länder och att generositeten i de omfördelande institutionerna är avgörande för denna relation. I ett större perspektiv pekar resultaten också på att de grundläggande institutionerna i samhället är avgörande för i vilken utsträckning människors värderingar realiseras. Om vi tar i beaktande att värderingar är universella mål djupt rotade i individers personlighet, skulle vi också kunna säga att institutionerna i olika länder skiljer sig åt med avseende på hur framgångsrika de är i att realisera dessa mål. Resultaten pekar därmed på att de grundläggande institutionerna i samhället inte bara är avgörande för människors livssituation i objektiva termer genom att utjämna inkomstskillnader och att minska fattigdom, utan även i mer subjektiva dito genom att förverkliga de mer abstrakta mål om jämlikhet och solidaritet som de flesta bär på oavsett i vilket land de bor.

Referenser

- Andreß, H. J. & Heien, T. (2001) Four worlds of welfare state attitudes? A Comparison of Germany, Norway, and the United States. *European Sociological Review*, 17(4): 337-356.
- Arts, W. & Gelissen, J. (2001) Welfare States, Solidarity and Justice Principles: Does the Type Really Matter? *Acta Sociologica*, 44: 283-299.
- Bean, C. & Papadakis, E. (1998) A comparison of mass attitudes towards the welfare state in different institutional regimes, 1985-1990. *International Journal of Public Opinion Research*, 10: 211-36.
- Blekesaune, M. and Quadagno, J. (2003). Public Attitudes toward Welfare State Policies: A Comparative Analysis of 24 Nations. *European Sociological Review*, 19(5): 415-427.
- Cusack, T., Iversen, T. & Rehm, P. (2006) Risks at work: The demand and supply sides of government redistribution. *Oxford Review of Economic Policy*, 22: 365-389.
- Davidov, E., Meuleman, B., Billiet, J. & Schmidt, P. (2008b) Values and Support for Immigration: A Cross-Country Comparison. *European Sociological Review*, 24(5): 583-599.
- Feldman, S. (1988) Structure and Consistency in Public Opinion: the Role of Core Beliefs and Values. *American Journal of Political Science*, 32(2): 416-440.
- Feldman, S. (2003) Values, ideology, and the structure of political attitudes. I Sears, D. O., Huddy, L. & Jervis, R. (red.) *The Oxford handbook of political psychology*. New York: Oxford University Press: 477-508.
- Feldman, S. & Steenbergen, M. R. (2001) The humanitarian foundation of public support for social welfare. *American Journal of Political Science*, 45(3): 658-677
- Feldman, S. & Zaller, J. (1992) The Political Culture of Ambivalence: Ideological Responses to the Welfare State. *American Journal of Political Science*, 36: 268-307.
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975) *Belief, Attitude, Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Graubard, S. R. (red.) (1986) *Norden: The passion for equality*. Oslo, Norway: Norwegian University Press.
- Inglehart, R. (1990) *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton University Press.
- Iversen, T. & Soskice, D. (2001) An asset theory of social policy preferences. *American Political Science Review*, 95: 875-893.

- Korpi, W. & Palme, J. (1998) The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries. *American Sociological Review*, 63(5): 661-687.
- Korpi, W., & Palme, J. (1999) Robin Hood, Matteus eller strikt likhet? En jämförande studie av välfärdsstatens institutioner och strategier för att minska ojämlikhet och fattigdom i västländerna. *Sociologisk forskning*, 53-92.
- Linos, K. & West, M. (2003) Self-interest, Social Beliefs, and Attitudes to Redistribution. Re-addressing the Issue of Cross-national Variation. *European Sociological Review*, 19(4), 393-409.
- Lipset, S. M. (1996) *American exceptionalism*. New York: Norton.
- Mau, S. (2003) *The Moral Economy of Welfare States. Britain and Germany Compared*. London, Routledge.
- Mehrtens, I. I. I., & John, F. (2004) Three Worlds of Public Opinion? Values, Variation, and the Effect on Social Policy. *International Journal of Public Opinion Research*, 16(2): 115-143.
- Rokeach, M. (1973) *The Nature of Human Values*. New York, Free Press.
- Roller, E. (1995) The welfare state: The equality dimension. I Borre, O. & Scarbrough E. (red.) *The Scope of Government*, 3. Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, B. (1998) *Just institutions matter. The moral and political logic of the universal welfare state*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Sagiv, L. & Schwartz, S. H. (1995) Value priorities and readiness for out-group social contact. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69: 437-448.
- Schwartz, S. H. (1992) Universals in the Content and Structure of Values - Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25: 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994) Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50: 19-45.
- Schwartz, S. H. & Bardi, A. (2001) Value hierarchies across cultures - Taking a similarities perspective. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(3): 268-290.
- Scruggs, L. (2004) *Comparative Welfare State Entitlements Data Set: A Comparative Institutional Analysis of Eighteen Welfare States*. Version 1.2.
- Scruggs, L. (2006) The Generosity of Social Insurance, 1971-2002. *Oxford Review of Economic Policy*, 22(3): 349-364.
- Svallfors, S. (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi*. Umeå, Boréa.

- Svallfors, S. (1997) Worlds of welfare and attitudes to redistribution: A comparison of eight Western nations. *European Sociological Review*, 13(3): 283-304.
- Svallfors, S. (2007) *The Political Sociology of the welfare State: Institutions, Social Cleavages, and Orientations*. Stanford CA, Stanford University Press.
- Svallfors, S. (2011) A Bedrock of Support? Trends in Welfare State Attitudes in Sweden, 1981–2010. *Social Policy & Administration*, 45: 806–825.
- Van Oorschot, W. (2002) Individual motives for contributing to welfare benefits in the Netherlands. *Policy & Politics*, 30(1), 31-46.
- Van Oorschot, W. (2007) Culture and social policy: a developing field of study. *International Journal of Social Welfare*, 16(2): 129-139.
- Van Oorschot, W. & Komter, A. (1998) What is it that ties...? Theoretical perspectives on social bond. *Sociale Wetenschappen*, (3), 5-24.

Författarna

Andrea Bohman, fil dr, är verksam som forskare vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet. Hennes forskning fokuserar på attityder till immigration och immigranter i ett jämförande perspektiv.

E-postadress: andrea.bohman@umu.se

Filip Fors, fil dr, är verksam som forskningsordnare vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet. Han forskar om livstillfredsställelse och emotionellt välbefinnande.

E-postadress: filip.fors@umu.se

Gunnar Malmberg är professor i kulturgeografi och forskningsledare vid Centre for Demographic and Ageing Research, Umeå universitet. Hans forskning handlar om befolkningsförändringar, särskilt migration, åldrande befolkning och familjenätverk. Gunnar är även delansvarig för svenska SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe).

E-postadress: gunnar.malmberg@umu.se

Ida Öun, fil dr, är forskare vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet. Idas forskning kretsar kring konflikten mellan arbete och familj samt genusrelationer i ett jämförande perspektiv.

E-postadress: ida.oun@umu.se

Jenny Olofsson, fil dr, är verksam som forskare vid Centre for Demographic and Ageing Research, Umeå universitet. Hennes forskning handlar om åldrande befolkning, sociala nätverk och migration.

E-postadress: jenny.olofsson@umu.se

Joakim Kulin, fil dr, är forskare vid Sociologiska institutionen, Stockholms universitet. Hans forskning är inriktad på kopplingen mellan värderingar, politiska attityder och institutioner i ett jämförande perspektiv.

E-postadress: joakim.kulin@sociology.su.se

Jonas Edlund är Professor i Sociologi vid Umeå universitet. Hans huvudsakliga forskningsområde är komparativ politisk sociologi. Jonas är ansvarig för Sveriges representation i International Social Survey Program (ISSP).

E-postadress: jonas.edlund@umu.se

Lena Karlsson, fil dr, är biträdande Universitetslektor vid Centre for Demographic and Ageing Research. Lena forskar om levnadsvillkor, social stratifiering och åldrande. E-postadress: lena.karlsson@umu.se

Mikael Hjerm är Professor i Sociologi vid Umeå universitet. Hans forskning handlar om nationalism och främlingsfientlighet i ett jämförande perspektiv. Mikael är ansvarig för Sveriges representation i European Social Survey (ESS).

E-postadress: mikael.hjerm@umu.se

Mikael Stattin är docent i Sociologi vid Umeå Universitet. Hans forskning berör frågor om äldres situation på arbetsmarknaden, attityder till pensionsålder och pensionering. Mikael är även delansvarig för svenska SHARE (Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe).

E-postadress: mikael.stattin@umu.se